

Tiivistelmä valinnanvapausuudistuksen vaikutuksista

Esitetty valinnanvapauslakiehdotus on osa laajempaa maakunta- ja sote-uudistusta. Valinnanvapauslain tarkoituksena on edistää sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden mahdollisuuksia valita palveluntuottaja, parantaa palvelujen saatavuutta ja laatua sekä vahvistaa palvelujärjestelmän kannusteita kustannusvaikuttavaan toimintaan ja jatkuvaan kehittämiseen.

Asiakkaan valinnanvapauden laajentaminen, tuottajaverkon moninaisuus ja kilpailullisuus sosiaali- ja terveystaloudissa ovat keskeisiä keinoja valinnanvapausuudistuksen päävoittojen toteuttamiseksi. Palvelujen integraatio toteutuu uudella tavalla.

Esitetty lakiehdotus luo edellytykset saavuttaa valinnanvapausuudistukselle asetetut tavoitteet. Lainsäädäntö varmistaa maakunnille paljon erilaisia tuottajaverkon rakentamiseen ja valinnanvapauden toteutumiseen tähtääviä välineitä. Lisäksi maakunnille tarjotaan valinnanvapauslain toimeenpanoon muutostukea.

Uudistuksen vaikutusten kannalta on kuitenkin keskeistä, miten kukin maakunta käytännössä toteuttaa valinnanvapauden alueensa erityispiirteet huomioivalla tavalla. Vaikutusten tarkka määrällinen arviointi on vaikeaa, koska vaikutukset riippuvat maakuntien päätöksistä, tuottajien ratkaisuista ja lopulta asiakkaiden valinnoista.

Uudistuksen välittömät vaikutukset kohdistuvat:

- palveluja käyttöön asiakkaisiin
- sosiaali- ja terveystaloudien tuotantoon ja yrityksiin
- valtion ja maakuntien talouteen ja ohjaukseen.

Täysin suomalaista uudistusta vastaavaa valinnanvapausjärjestelmää ei ole sellaisenaan toteutettu missään muussa maassa. Tämän vuoksi arvioinnissa on hyödynnetty kansainvälistä tutkimuskirjallisuutta sekä tutkittua tietoa yksittäisten valinnanvapausinstrumenttien toimivuudesta käytännössä. Tietoa on saatu myös jo käynnissä olevien suomalaisten kokeilujen kautta.

Valinnanvapausmallissa yksilön oikeus vaikuttaa omiin palveluihin koskee tietyin rajoituksin kaikkia ihmisiä. Siksi asiakkaiden yhdenvertaisuus paranee suhteessa nykytilaan. Eri väestöryhmien mahdollisuus vaikuttaa itselle tärkeisiin palveluihin paranee. Nykyiseen verrattuna erityisesti sosiaalihuollon asiakkaiden valinnanvapaus laajentuu.

Asiakkaan valinnanvapauden turvaamiseksi on tärkeää, että laissa säädetty neuvonta- ja ohjauspalvelut toteutuvat uudistuksen alkuvaiheesta alkaen. Asiakkailta pitää olla vertailun mahdollistavaa tietoa päätöksenteon tueksi. Koska tarvittavien tietojärjestelmien kehitystyö on vielä kesken, kattavan vertailutiedon saaminen palveluista ja niiden laadusta voi olla aluksi haastavaa. Uudistuksen vaiheistus helpottaa maakuntia valmistautumaan muutokseen myös tietojärjestelmien näkökulmasta.

Esitys turvaa palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden kaikissa tilanteissa. Maakunnan liikelaitoksen pitää aina viime kädessä tuottaa väestön tarvitsemat lakisääteiset sosiaali- ja terveyspalvelut.

Palveluihin pääsy perustasolla ja osittain myös erikoistasolla nopeutuu, kun palvelutarjonta lisääntyy valinnanvapauden ansiosta. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen asiakassuunnitelma sekä palveluntuottajien sopimus- ja korvausmallit antavat maakunnille uudenlaisia välineitä parantaa palveluja myös heikommassa asemassa oleville ihmisille. Näin luodaan edellytykset hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamiselle.

Lakiehdotuksen keskeiset piirteet ja niiden arviointi

Lakiehdotuksen mukaan asiakkaan valinnanvapaus laajenee vaiheittain vuodesta 2020. Lakiehdotus laajentaa asiakkaiden valinnanvapautta sekä lisää eri väestöryhmien välistä yhdenvertaisuutta ja maakunnan asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa itselle tärkeisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Lakiehdotuksen myötä asiakkaiden valinnanvapaus lisääntyy. Koko maan kattava vapaus valita palveluntuottaja ja mahdollisuuksien mukaan ammattihenkilö laajenee nykyisestä. Nykyiseen verrattuna valinnanvapaus laajenee erityisesti sosiaalihuollon asiakkaille. Sosiaali- ja terveyskeskusten ja suunhoidon yksiköiden lisäksi valinnanvapautta lisää maakunnan liikelaitoksen asiakassetelit ja henkilökohtainen budjetti. Myös maakunnan liikelaitoksen ja sen palveluyksiköt voi jatkossa vapaasti valita tietyin poikkeuksin.

Uudistuksen myötä palvelujärjestelmän luonne ja asiakkaiden asema muuttuvat. Asiakkaiden valinnanvapaus ja itsemääräämisoikeus palvelun käyttäjinä vahvistuvat. He voivat lisätä vastuuta omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan ja vaikuttaa itselle tärkeisiin palveluihin. Yksilön oikeus vaikuttaa omiin palveluihinsa koskee tietyin rajoituksin kaikkia ihmisiä. Siksi asiakkaiden yhdenvertaisuus paranee suhteessa nykytilaan.

Lakiehdotuksen mukaan maakunnan liikelaitoksen tulee turvata asiakkaan lakisääteiset sosiaali- ja terveyspalvelut kaikissa tilanteissa. Tämä turvaa palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden, riittävän saavutettavuuden ja kielellisten oikeuksien toteutumisen koko maassa.

Maakuntien edellytykset monipuolisen tuottajaverkon muotoutumiselle vaihtelevat. Tähän vaikuttavat mm. alueen väestömäärä, ikärakenne, asutustiheys sekä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön saatavuus. Parhaimmat edellytykset tuottajaverkon monipuoliselle rakentumiselle on suurissa kaupungeissa. Jos palveluntuottajaksi pääsyn kriteerit ovat sellaiset, että pienten tuottajienkin on mahdollista täyttää ne mm. palveluvalikoiman sopivan laajuuden vuoksi, myös syrjäseuduille voi syntyä uutta palvelutuotantoa. Valinnanvapauslakiehdotus antaa maakunnille erilaisia mahdollisuuksia vaikuttaa alueen tuottajaverkon muodostumiseen ja sitä kautta valinnanvapauden toteutumiseen alueen erityispiirteet huomioivalla tavalla.

Koska maakunnan liikelaitoksen pitää aina viime kädessä tuottaa väestön tarvitsemat lakisääteiset sosiaali- ja terveyspalvelut, esitys turvaa palvelujen saatavuuden, riittävän saavutettavuuden sekä kielellisten oikeuksien toteutumisen kaikissa tilanteissa. Maakunnan liikelaitoksen rooli korostuu erityisesti niissä tilanteissa, joissa esimerkiksi harvan asutuksen takia edellytykset kilpailun hyödyntämiseen ovat luonnostaan heikommat. Maakunnan velvollisuutena on myös varautua häiriö- ja poikkeustilanteisiin, jotta se pystyy turvaamaan palvelujen jatkuvuuden kaikissa tilanteissa.

Lakiehdotuksella on edellytykset vahvistaa palveluintegraatiota tarjoamalla uudenlaisia välineitä palveluintegraation toteuttamiseen sekä määrittämällä eri toimijoiden velvollisuudet integraation toteutumisen varmistamiseksi.

Ehdotetut sote-järjestämislain ja valinnanvapauslain säännökset muodostavat kokonaisuuden, jolla luodaan perusta varmistaa asiakkaan palvelujen entistä vahvempi integraatio. Suomalaisessa valinnanvapausmallissa korostuu monituottajuus. Siksi myös asiakkaan palveluintegraatio toteutuu uudella tavalla.

Tämä edellyttää maakunnilta uudenlaista ja vahvaa järjestämisosaamista. Siinä korostuu alueen palvelutarpeiden syvällinen ymmärtäminen sekä ohjaaminen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma ovat keskeisiä asiakaskohtaisia työvälineitä. Niiden avulla varmistetaan käytännössä asiakkaan yksilöllisen elämäntilanteen huomioon ottaminen ja palveluintegraatio. Näihin työvälineisiin liittyy selkeät lakisääteiset toteuttamisvastuut.

Valinnanvapausmalli luo myös puitteet vahvistaa asiakkaan ja ammattilaisen yhteistä päätöksentekoa ja hoitosuhteen jatkuvuutta. Malli lisää keinoja luoda tarkoituksenmukaisia palvelukokonaisuuksia paljon palveluja käyttäville esimerkiksi henkilökohtaisen budjetin

kautta. Henkilökohtaisen budjetin käyttöönotto edellyttää maakunnissa kuitenkin vielä paljon toiminnan yksityiskohtaista täsmentämistä.

Vertailutiedon saatavuus ja laissa säädettyjen neuvonta- ja ohjauspalvelujen toteutumisen varmistaminen on tärkeää uudistuksen alkuvaiheesta lähtien lakiehdotuksen mukaisen valinnanvapauden toteutumiseksi.

Voidakseen tehdä valintoja, jotka myös todellisuudessa muokkaavat palvelujärjestelmää kohti toivottuja tuloksia, asiakas tarvitsee monipuolista ja helposti ymmärrettävää vertailutietoa. Kun tarvittavien tietojärjestelmien kehitystyö on vielä kesken, riittävän tiedon saaminen palveluista ja niiden laadusta voi aluksi olla haastavaa. Lisäksi erityisesti alkuvaiheessa järjestelmä voi näyttäytyä asiakkaille monimutkaisena, kun valinnanmahdollisuudet lisääntyvät. Tämän vuoksi laissa säädetty erilaiset neuvonta- ja ohjauspalvelut, hyvän hallintotavan noudattaminen sekä ymmärrettävä viestintä ovat tärkeitä.

Uudistuksen vaiheistettu voimaantulo helpottaa maakuntia valmistautumaan muutokseen ja uuteen järjestämistehtävään myös tarvittavan vertailutiedon näkökulmasta. Erityisesti heikommassa asemassa olevat ihmiset on otettava huomioon. Kaikki eivät kykene tai halua käyttää valinnanvapauttaan. Lainsäädännön mukaan valitseminen on aina asiakkaalle vapaaehtoista. On kuitenkin tärkeää varmistaa, että asiakas saa kaikissa valintatilanteissa tarvittaessa tukea ammattihenkilökunnalta.

Lakiehdotuksen myötä palveluihin pääsy nopeutuu palvelutarjonnan lisääntyessä. Lakiehdotuksella on myös edellytykset lisätä palvelujen laatua ja vaikuttavuutta.

Lakiehdotuksella pyritään parantamaan erityisesti perustason palvelujen saatavuutta ja palvelujen laatua. Lakiehdotus parantaa palvelujen saatavuutta lisäämällä palvelutarjontaa suoran valinnan palvelujen, asiakassetelipalvelujen ja henkilökohtaisen budjetin avulla. Näiden avulla myös erityisryhmien yksilölliset palvelutarpeet voidaan huomioida entistä paremmin.

Sosiaalihuollon ohjauksen ja neuvonnan sisältyminen sote-keskusten palveluihin sekä liikuvat sosiaalihuollon tiimit voivat lisäksi vahvistaa näiden palvelujen saavutettavuutta. Tämä edellyttää, että asiakkaan tuen tarpeet osataan tunnistaa ja palveluohjaus liikelaitoksen palveluihin toimii. Lisäksi sosiaalihuollon ohjausta ja neuvontaa hoitavilla henkilöillä pitää olla riittävästi sosiaalihuollon osaamista ja toiminnan tuntemusta.

Lakiehdotuksella on myös edellytykset parantaa palvelujen laatua ja vaikuttavuutta. Ehdotetussa valinnanvapausmallissa maakunta voi asettaa palveluntuottajille erilaisia palvelutuotantoa koskevia ehtoja. Lisäksi maakunta voi ottaa korvausperusteissa huomioon palvelun laadulliset ja vaikuttavuuteen liittyvät tekijät. Maakunta voi esimerkiksi maksaa kannusteperusteisia korvauksia tuottajalle, jolla on hyvä suorituskyky. Korvauksia on tie-

tyin ehdoin myös mahdollista alentaa tai pidättää, jos palveluntuottajan toiminnassa ilmenee puutteita. Asetettujen tavoitteiden toteutumista tukee myös julkinen palveluntuottajien vertailun mahdollistava tieto. Se edesauttaa havaitsemaan ongelmakohtia ja kannustaa niiden korjaamiseen.

Lakiehdotus antaa maakunnille monia erilaisia välineitä ohjata palvelutuotannon alueellista kehittymistä uudenaikaisessa toimintaympäristössä ja alueelliset erityispiirteet huomioivalla tavalla.

Maakuntien uusi järjestämistehtävä ja siihen kytkeytyvät tehtävät aiheuttavat organisatorisia ja hallinnollisia vaikutuksia paitsi maakunnille ja niiden liikelaitoksille, myös muille viranomaisille. Uudistuksessa julkinen järjestelmä joutuu sopeutumaan uudenaikaiseen toimintaympäristöön, jossa perinteinen organisaatiolähtöisyys ei enää toimi. Uudessa valinnanvapausmallissa korostuvat monituottajajärjestelmän ohjaus sekä asiakaslähtöisyys, eli väestön tarpeiden ja asiakkaiden erilaisten elämäntilanteiden huomioiminen.

Maakuntien järjestämistehtävä on haasteellinen. Se edellyttää uudentyyppistä toimintatapaa sekä siihen kytkeytyvää osaamista ja työvälineitä. Maakunnissa toimintaa ohjataan uudella hallintotavalla, johon kuuluu mm. omistajaohjaus, kehittämisohjaus ja sopimusohjaus. Tämä monimutkaistaa ja luo haasteita monipuolisen tuottajaverkon ohjaukselle. Lakiesitys ja uudistuksen tehostettu muutostuki tarjoavat erilaisia välineitä uuden järjestämistehtävän toteuttamiseen. Näitä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteinen asiakassuunnitelma, palveluntuottajille asetetut ehdot, hyväksymismenettelyt sekä sopimus- ja korvausmallit.

Lakiehdotus lisää yritystoiminnan mahdollisuuksia erikokoisille yrityksille ja yhteisöille, kun asiakkaan valinnanvapaus toteutuu monin eri tavoin.

Esityksen myötä yksityisille ja kolmannen sektorin toimijoille tarjoutuu mahdollisuus tuottaa entistä suurempi osa julkisesti järjestetyistä sosiaali- ja terveyspalveluista. Valinnanvapausjärjestelmä luo yksityisille ja kolmannen sektorin toimijoille yhtäläisen mahdollisuuden liittyä maakunnan tuottajaverkkoon valinnanvapauden piirissä olevissa palveluissa. Päätöksen lopullisesta palveluntuottajasta tekee asiakas. Lisäksi uusia mahdollisuuksia avautuu yksittäisten palveluntuottajien verkoston sisällä, palvelujen alihankinnan kautta.

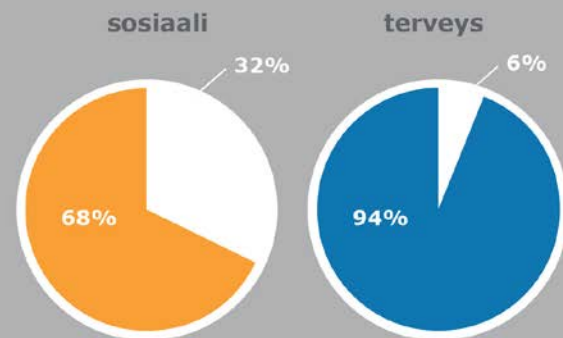
Maakunnan palvelurakenteen muodostumiseen vaikuttavat palveluvalikoiman laajuus, tuottajille asetetut ehdot ja palveluntuottajille maksetut korvaukset. Näin ollen valinnanvapausmalli voi sen toteuttamistavasta riippuen joko lisätä alueellista palveluntarjontaa ja työllisyyttä myös syrjäseuduilla, tai joissakin tapauksissa vauhdittaa keskittymiskehitystä.

SOSIAALIPALVELUT JA TERVEYSPALVELUT

NYKY- TILANNE*

18,5 mrd.€

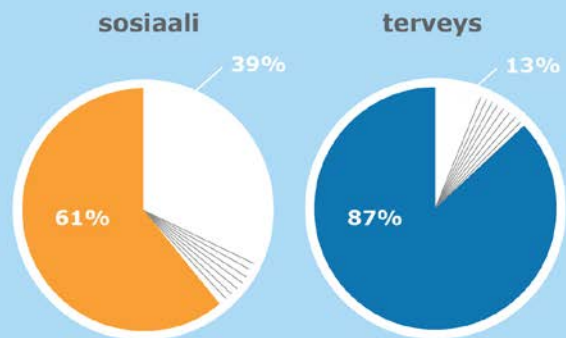
● julkinen ● yksityinen

* arvo 2016 tasossa

Lähteet: v.2016 Kuntatalous-tilasto,
Terveystalouden menot ja rahoitus -tilasto (THL)

VALINNANVAPAUDEN VAIKUTUS v.2024*

18,5 mrd.€

n. 22%

n. 130%

Yksityisen tuotannon markkinaosuuden kasvu

Lakiehdotus tukee palveluinnovaatioiden syntymistä ja jatkuvaa kehittämistä, josta hyötyvät kaikki asiakkaat.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan näkökulmasta lakiehdotus avaa paljon uusia mahdollisuuksia. Maakunnan asukkaiden aktiivinen liikkuvuus luo perustan kilpailulle ja sen myötä palvelujen kehittymiselle. Valinnanvapausmallissa palveluntuottajien kannusteet liittyvät laadun parantamiseen ja kustannusvaikuttavuuden kasvattamiseen. Tämä todennäköisesti lisää uusien palveluinnovaatioiden määrää. Näistä voivat hyötyä myös ne asiakkaat, jotka eivät syystä tai toisesta itse halua tai pysty käyttämään oikeuttaan valita. Sama koskee myös alueita, joille uudistuksen kautta ei suoraan synny merkittäviä määriä uusia palveluja. Harvaan asuttujen alueiden asukkaat todennäköisesti hyötyvät uudistuksen kautta syntyneistä palveluinnovaatioista, palvelujen kehittymisestä ja monipuolistumisesta. Myös tästä näkökulmasta vertailutiedon saatavuus ja maakunnan kyky käyttää esityksessä ehdotettuja ohjauskeinoja korostuvat.

Lakiehdotuksella on vaikutuksia myös henkilöstöön. Vaikka se luo sosiaali- ja terveysalan työmarkkinoille epävarmuutta, se myös vahvistaa kilpailua osaavasta työvoimasta.

Maakunta- ja sote-uudistus ja ehdotettu valinnanvapausmalli aiheuttavat muutoksen julkisen sektorin työmarkkinoihin, neuvottelu- ja sopimusjärjestelmään sekä konsernirakenteeseen ja useiden itsenäisten työnantajien toimintaan. Keskeisimmät vaikutukset henkilöstöön aiheutuvat tuottajaverkon monipuolistumisesta. Vaikka maakunnilla on aina myös omaa julkista tuotantoa, osa henkilöstöstä siirtyy sosiaali- ja terveysalan sisällä, eri organisaatioiden välillä.

Mikäli maakunta päättää yhtiöittää osan omasta toiminnastaan, henkilöstön siirtyminen työnantajalta toiselle voi toteutua myös tällä tavoin. Uudistuksen seurauksena henkilöstön työnantaja saattaa vaihtua ja työtehtävät tai työpaikan sijainti voivat muuttua. Nämä luovat sosiaali- ja terveysalan työmarkkinoille uudenlaista epävarmuutta, mutta myös kilpailua osaavasta työvoimasta ja työntekijöille uusia mahdollisuuksia laajentaa osaamistaan. Muutoksista huolimatta sosiaali- ja terveysalan hyvä työtilanne jatkuu todennäköisesti myös tulevaisuudessa.

Esityksessä ehdotettu voimaantumisen vaiheistus tuo joustoa maakuntien valmistautumiseen ja antaa aikaa julkiselle tuotannolle sopeutua uuteen toimintaympäristöön. Esityksessä ehdotettu tehostettu muutostuki auttaa maakuntia valmistautumaan uudelleenjärjestämistehtävään.

Erityisesti kokeiluhankkeiden käynnistysvaiheen kokemukset antavat viitteitä, että valinnanvapausmalliin siirtymisen valmistelulle varattu aikataulu on haastava. Siksi esityksen siirtymäsäännökset ovat erityisen tärkeitä. Ne tarjoavat erityyppisiä aikatauluja valinnanvapauden käyttöönottoon. Uudistuksen vaiheistettu voimaantulo esimerkiksi asiakkaiden listautumisen osalta antaa maakunnille aikaa sopeutua uuteen järjestämistehtävään ja oman palvelutuotannon uudelleenorganisointiin. Uudet toimintamallit edellyttävät vahvaa tiedolla ohjaamisen kulttuuria ja osaamista sekä yhteisten pelisääntöjen noudattamisen valvontaa ja nopeaa puuttumista havaittuihin epäkohtiin. Tällä tulee olemaan vaikutus järjestäjän osaamistarpeisiin ja tarvittaviin resursseihin, joiden turvaaminen uudistuksen alkuvaiheessa voi olla osalle maakunnista haasteellista.

Maakunnille on kuitenkin tarjolla paljon erilaista lain toimeenpanon muutostukea. Tämä pitää sisällään palveluntuottajien sopimus- ja korvausmalleihin liittyvää ohjeistusta, erilaista koulutusta ja valmennusta kuten muutosjohdon akatemioita, maakunnan neuvottelukäytäntöjen simulointiharjoitukset, uudistuksen vaatiman tietopohjan kansallisen valmistelutyön sekä alueelliset kehittämishankkeet kuten laajennetut palvelusetelikokeilut ja valinnanvapauden pilotointihankkeet.

Lakiehdotus luo edellytyksiä kustannusten kasvun hillitsemiseen pidemmällä aikavälillä, mutta vaatii investointeja valinnanvapauden rakentamiseen uudistuksen alkuvaiheessa.

Lakiehdotus on osa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen kokonaisuutta, jonka yhtenä tavoitteena on hillitä kustannusten kasvua kolmella miljardilla eurolla vuoden 2029 loppuun mennessä. Esityksellä tavoitellaan myös parempaa palvelujen saatavuutta perustasolla. Näin ollen esityksen tavoitteet ovat kunnianhimoiset mutta myös moniulotteiset.

Lakiehdotuksella on sekä menokehitystä kasvattavia että sitä hillitseviä vaikutuksia. Uudistuksen alkuvaiheessa tarvitaan esimerkiksi välttämättömiä investointeja tietojärjestelmiin. Uudistukseen liittyy myös lyhyen aikavälin käynnistämisen oppimiskustannuksia. Toisaalta uudistuksen myötä voi muodostua sellaisia toiminnallisia mekanismeja, joiden avulla toiminta voi tehostua. Kustannuskasvun hillinnän ja menokehityksen hallinnan näkökulmasta keskeistä on ehdotukseen liittyvä vaiheittainen asiakkaiden listautumismalli sote-keskuksiin ja hammashoitoloihin. Se antaa maakunnan omalle tuotannolle aikaa sopeutua uuteen toimintaympäristöön.

Asiakkaiden päällekkäiset terveystakuutukset ja palvelukäyttö voivat vaikeuttaa kilpailun laatuvaikutusten syntymistä ja lisätä kustannusriskiä.

Lakiehdotuksen mukainen valinnanvapausjärjestelmä todennäköisesti lisää palveluntuottajien välistä kilpailua. Maakunnan tulee varmistaa, että palveluntuottajille asetetut kannusteet ovat linjassa asetettujen tavoitteiden kanssa ja maakunta käyttää laissa linjattuja ohjaus- ja puuttumiskeinoja tavoitteiden toteutumisen varmistamiseksi.

Ehdotettu valinnanvapausmalli lisää kilpailua sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajien välillä. Kilpailuasetelma vaihtelee eri alueiden, palvelujen ja yksittäisten tuottajien välillä. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajille liittyminen mukaan maakunnan palveluntuottajaksi on helpompaa, jos maakunnan kautta rahoitettavat palvelut täydentävät nykyistä liiketoimintaa.

Uusille palveluntuottajille ja niille, jotka pyrkivät luomaan maakunnan rahoittamasta toiminnasta pääsääntöisen liiketoiminnan, on kriittisintä saavuttaa riittävä toiminnan laajuus, jotta kustannukset saadaan katettua. Maakunnan pitää asettamiensa ehtojen, sopimusohjauksen ja valvonnan keinoin ohjata palveluntuottajia toimimaan toivomallaan tavalla.

Maakunnan pitää ottaa huomioon toimeenpanossaan tuottajien mahdolliset kielteiset kannusteet, kuten asiakkaiden valikointi ja alihoito. Lakiehdotus antaa maakunnille erilaisia keinoja lisätä tuottajien kannusteita mm. laadun ja kustannusvaikuttavuuden parantamiseksi ja siten ohjata toimintaa haluttuun suuntaan. Päällekkäisten vakuutusten ja palvelukäytön olemassaolo vaikeuttaa kilpailun laatuvaikutusten syntymistä.

Täysin tasapuolisia toimintaedellytyksiä on haastavaa luoda maakunnan liikelaitoksen ja yritysten välille, koska toimijoihin kohdistuvat säädöspohjaiset velvoitteet ovat erilaisia.

Esityksellä tavoitellaan kustannusten hillinnän lisäksi parempaa palvelujen saatavuutta perustasolla. Näin ollen esityksen tavoitteet ovat kunnianhimoiset ja moniulotteiset. Ehdotetussa valinnanvapausmallissa raha seuraa asiakkaan valintoja ja siksi kannustaa kaikkia toimijoita panostamaan laadullisiin tekijöihin, mutta samalla tehostamaan toimintaansa.

Kilpailusta saavutettavat tehokkuushyödyt voivat ilmetä käytännössä matalampina kustannuksina ja palvelujen parantuneena saatavuutena. Tehokkuushyötyjen saavuttamiseen kilpailun kautta sisältyy kuitenkin epävarmuustekijöitä. Vaikka esityksessä on pitkälti pyritty turvaamaan erilaisten toimijoiden tasapuoliset toimintamahdollisuudet, tällaisia olosuhteita on käytännössä hyvin haastavaa saavuttaa toimijoiden erilaisten lakisääteisten velvoitteiden takia. Julkisrahoitteisessa sosiaali- ja terveydenhuollossa ihmisillä on perustuslaillinen oikeus saada yhdenvertaisesti lakisääteisiä palveluja. Tämä vaikuttaa erityises-

ti maakunnan liikelaitoksen oman palvelutuotannon joustavuuteen. Maakunnan liikelaitoksen on turvattava toimintaan huoltovarmuus kaikissa tilanteissa.

Lakiehdotuksen mukainen ohjaus edellyttää yhteisen tietopohjan luomista ja tietojärjestelmien laajaa kehittämistä. Sitä varten on varmistettava kehittämistyön koordinaatio kansallisesti, jotta tietojärjestelmät ovat yhteentoimivia.

Toimiakseen tehokkaasti ehdotettu valinnanvapausjärjestelmä edellyttää toimintaa ja ohjausta tukevia tietojärjestelmiä sekä tarvittavan tietopohjan olemassaoloa. Näiden olemassaolo heti uudistuksen käynnistymisvaiheessa on haasteellista. Kansallinen kehittämistyö on kuitenkin jo käynnistynyt ja sitä on resursoitu merkittävästi. Kansalliset tietojärjestelmäpalvelut sekä ohjauksen tueksi tehty kansallinen määrittelytyö keventävät maakuntien tarvetta toteuttaa päällekkäisiä ratkaisuja. Näin vähennetään kustannuksia.

Hallituksen esityksen aikataulutuksen kannalta on keskeistä, että asiakas- ja potilastietojen siirtoon liittyvä infrastruktuuri on kattava, ja se saadaan käyttöön ennen uudistuksen toimeenpanoa. Maakuntatasolla tarvitaan saumatonta viranomaisyhteistyötä jo valmistautumisvaiheessa. Onnistumista tukevat erilaiset valinnanvapauden kokeiluhankkeet. Niissä kuntien ja maakuntien potilastietojärjestelmien ja ICT-infrastruktuurin yhteensovittamisesta saadaan käytännön kokemusta. Vaiheistettu voimaantulo lisää joustavuutta uudistukseen valmistautumisessa. Kansallisissa valinnanvapauden tiedonhallintapalveluissa riskejä minimoidaan yhteisellä kokonaisarkkitehtuorisuunnittelulla ja ketterän kehittämisen menetelmällä.

Koko vaikutusarviointi löytyy hallituksen esityksen perusteluista täältä:

Alueuudistus.fi